

ΤΟ ΝΕΡΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ-ΚΡΗΝΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΟΠΕΙΡΟΥ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ - ΚΡΗΝΩΝ

Φυσική πηγή στον ποταμό Νέστο, στους Τοξότες

Για πολλούς αιώνες οι φυσικές πηγές των λιμνών και των ποταμών αποτέλεσαν τον μοναδικό τρόπο εφοδιασμού του απαραίτητου προς το ζην νερού. Οι άνθρωποι το μετέφεραν σε μεγάλα δερμάτινα φλασκιά, σε δοχεία πήλινα ή ξύλινα και το αποθήκευαν σε αγγεία για τις ανάγκες τους, μέσα στα σπίτια τους. Η γειτνίαση άλλωστε με φυσικούς υδάτινους πόρους ήταν προϋπόθεση για τη δημιουργία οποιασδήποτε οικιστικής εγκατάστασης από τους προϊστορικούς ακόμη χρόνους. Πηγές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους θεωρήθηκαν τόποι θεικοί και λατρεύτηκαν για το αγαθό που παρείχαν. Γύρω τους πλέχτηκε ολόκληρη μυθολογία με νύμφες και ημίθεους που τριγυρνούσαν σε αυτά τα μαγικά μέρη και δόξαζαν το πολύτιμο νερό. Η Κασταλία πηγή στους Δελφούς θεωρήθηκε θείο δώρο. Με την πάροδο των αιώνων οι φυσικές πηγές άρχισαν να διαμορφώνονται ως αρχιτεκτονήματα τόσο για την καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων μιας περιοχής, όσο και για οικονομικότερη διαχείριση του νερού.

Οι κρήνες απαντούν σε διάφορους τύπους. Ο απλούστερος είναι αυτός με μια μόνο διαμορφωμένη εκροή από όπου τρέχει το νερό, συνήθως απευθείας πάνω στην πηγή. Με την πάροδο των αιώνων, οι κρήνες άρχισαν να οργανώνονται συστηματικά με μια δεξαμενή στο πίσω μέρος τους και να διακοσμούνται με αρχιτεκτονικά στοιχεία. Καθώς ο πληθυσμός της πόλης αυξανόταν η φυσική πηγή έπρεπε να συμπληρωθεί με επιπλέον προμήθειες νερού που μεταφερόταν από μακριά. Η πιο συνηθισμένη μέθοδος μεταφοράς νερού από μακριά, στα χρόνια αυτά, γινόταν με πήλινους αγωγούς, που ανά τακτά διαστήματα είχαν ανοίγματα καθαρισμού κλεισμένα με καπάκι. Σε αυτό το πολύ απλό σύστημα προστέθηκε σιγά – σιγά μια δεξαμενή, επειδή το

τρεχούμενο νερό δεν επαρκούσε για τις καθημερινές ανάγκες και χρειαζόταν αποθήκευση.

Κρήνη με ελληνιστικά στοιχεία στο Ηράκλειο Κρήτης

Κατά την αρχαϊκή και την κλασική περίοδο σπάνια βρίσκει κανείς ένα οργανωμένο υδροδοτικό σύστημα, ένα υδραγωγείο δηλαδή που μετέφερε το νερό από πολύ μακριά και κατέληγε σε κρήνες σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης ή ακόμα και μέσα στα ίδια τα δημόσια ή τα ιδιωτικά οικοδομήματα. Τέτοιου είδους παροχές εξασφαλίστηκαν στους μέσους και ύστερους ελληνιστικούς χρόνους και έφθασαν σε υψηλό βαθμό τελειότητας στα ρωμαϊκά χρόνια.

Η αρχαιότερη αναφορά στις κρήνες, βρίσκεται στην Οδύσσεια του Ομήρου, όπου για την ακρίβεια αναφέρονται δυο πηγές –πρώτα, η ειρηνική εικόνα γυναικών που πάνε για νερό : μόνη της κατεβαίνει στην κρήνη η κόρη του βασιλιά των Λαιστρυγόνων (Οδ. Κ. 107-108). Τις κρηναίες νύμφες, κόρες του Δία, επικαλείται ο Εύμαιος, υπενθυμίζοντας τις θυσίες που τέλεσε για χάρη τους παλιά ο Οδυσσέας (Οδ. Ρ. 240-242), ενώ λίγο πιο πάνω, στο περιβάλλον της μεγάλης ιθακήσιας κρήνης, αναφέρεται ιερό άλσος και βωμός των νυμφών, όπου θυσίαζαν όλοι οι οδίτες (Οδ. Ρ. 210-211). Το αρχαιότερο κτίσμα πάντως χρονολογείται αρκετούς αιώνες αργότερα, γύρω στα μέσα του 7^{ου} αιώνα π. Χ. στην Ολυμπία και ήταν διαμορφωμένο με λεοντοκρουνούς.

Κρήνη με λεοντοκρουνό στην Αθήνα

Με την πάροδο των χρόνων ορισμένα οικοδομήματα κρηνών γίνονται ολοένα και πιο περίτεχνα και τις περισσότερες φορές συνδυάζονται με ένα ολοκληρωμένο σύστημα άντλησης και αποθήκευσης νερού. Οι κρήνες αναπτύσσουν μια δική τους, ιδιότυπη μυθολογία, με τοπικά χαρακτηριστικά και ιδιότητες, παράδοξα και θαυμαστές φανταστικές ιστορίες που ριζοβολούν τις περισσότερες φορές σε πραγματικά γεγονότα. Στο λαϊκό φαντασιακό η κρήνη, όπως άλλωστε και τα πηγάδια και άλλοι ζωτικοί νερότοποι, είναι χώροι μεταίχμιακοί, φορτισμένοι θετικά και αρνητικά. Το νερό είναι πέρασμα, είναι και κατοικία, πάλλεται, είναι ζωντανό, στοιχειώνει και στοιχειώνεται. Της κρήνης, ως τεχνολογικού επινοήματος, προηγήθηκαν τα πηγάδια.

Πηγάδι στην Τούζλα - εγκαταλειμμένος οικισμός των Τοξοτών

Οι κρήνες, που είχαν λύσει το πρόβλημα της ύδρευσης των οικισμών < από μια βρύση πίνουν όλοι > λείπει μια παροιμία, περίτεχνες ή απλές στην κατασκευή, με γλυπτό διάκοσμο ή απέριπτες στη λειτουργική χρήση τους, αποτελούσαν μέχρι πρότινος τόπο καθημερινής συνάντησης των κατοίκων. Οι

γυναίκες ιδιαίτερα, περνούσαν εκεί χρόνο πολύ, περιμένοντας να πάρουν νερό για το σπίτι ή ασχολούμενες με το πλύσιμο των ρούχων της οικογένειας.

Κρήνη στην πρώτη πλατεία των τοξοτών

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΚΡΗΝΩΝ

Ως προς την αρχιτεκτονική τους μορφή κατατάσσονται στις εξής ομάδες :

- ❖ Εντοιχισμένες βρύσες : ενταγμένες στους τοίχους κτιρίων, κήπων και αυλών είχαν τη δεξαμενή του νερού στο πίσω μέρος του τοίχου.
- ❖ Γωνιακές βρύσες : χτισμένες σε γωνιές δρόμων, είχαν στην αρχή μια επιφάνεια ως πρόσοψη, αργότερα απέκτησαν δυο και τρεις.
- ❖ Βρύσες σε πλατείες : από τις μεγάλες κάνουλες αυτής της κατηγορίας των κρηνών ήταν δυνατόν να εφοδιαστούν με νερό τόσο οι περαστικοί όσο και ο γύρω εγκατεστημένος πληθυσμός.
- ❖ Βρύσες προσευχής : δίπλα σε αυτές τις βρύσες είχαν κατασκευαστεί τaráτσες που ήταν τόποι προσευχής. Βρίσκονταν κοντά σε δρόμους караβανιών, σε σταθμούς για να μπορούν οι ταξιδιώτες να εφοδιαστούν με νερό και να ποτίσουν τα άλογά τους.
- ❖ Εσωτερικές βρύσες : τις βρίσκουμε σε κεντρικές αίθουσες παλατιών και πολυτελών κατοικιών.
- ❖ Κολονάτες βρύσες : εμφανίστηκαν τον 18^ο αι. και αντικατέστησαν τις βρύσες των πλατειών. Οφείλουν την ύπαρξή τους σε δυτικές επιρροές και θυμίζουν έντονα τις βρύσες στις πλατείες των μεγάλων δυτικών πόλεων με τα μνημειώδη αγάλματα.
- ❖ Σέλσεμπιλ : πρόκειται για ένα είδος στεγασμένου σιντριβανιού στους κήπους πολυτελών κατοικιών το οποίο είχε μόνο διακοσμητικό χαρακτήρα.

Γωνιακή κρήνη στους Τοξότες

- ❖ Σεμπιλια : περίπτερα που στην πρόσοψή τους είχαν καγκελόφρακτα ανοίγματα.

✓ Στο Δήμο Τοπείρου συναντώνται οι κρήνες των εξής κατηγοριών :

- Εντοιχισμένες

Λεπτομέρεια γωνιακής κρήνης

- Γωνιακές
- Βρύσες σε πλατείες
- Βρύσες προσευχής και
- Εσωτερικές βρύσες.

ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΝΩΝ

Όσο και αν εποίκιλαν οι βρύσες ανά τους αιώνες ως προς τα υλικά, τα διακοσμητικά τους στοιχεία, την αρχιτεκτονική τους μορφή, έφεραν τα εξής βασικά κοινά σημεία :

- 1) Μια δεξαμενή όπου αποθηκευόταν το νερό και η οποία αποτελούσε το πρωτεύον αρχιτεκτονικό στοιχείο των πρώιμων κρήνων.
- 2) Μια μαρμαρένια ή πέτρινη πλάκα, όπου προσαρμόζονταν η κάνουλα μέσα σε μια κόγχη που σχημάτιζε αψίδα ή κάποιο άλλο γεωμετρικό σχήμα ανάλογα με την εποχή. Οι κάνουλες ήταν δυο ειδών : αυτές που έτρεχαν ασταμάτητα κι αυτές που έκλειναν.

Κάνουλα κρήνης στους Τοξότες

Γούρνα κρήνης

Παγωμένη κρήνη στο Νέστο

- 3) Μια επιγραφή εγχάρακτη στη μαρμάρινη πλάκα όπου εγγραφόταν το όνομα του δωρητή, η χρονολογία και μερικές φορές διάφορα στιχάκια.

Νεκροταφείο Γαλάνης

Εκκλησία Τοξοτών

Εκκλησία Γαλάνης

- 4) Κάτω από την κάνουλα της κρήνης υπήρχε η γούρνα και γύρω απ' αυτήν υπερυψωμένες θέσεις, σαν σκαλοπάτια, για να κάθονται όσοι περίμεναν να γεμίσουν τα δοχεία τους νερό.
- 5) Συνήθως οι βρύσες κατασκευάζονταν σε πλατείες που είχαν εμπορική κίνηση, κοινωνική ή τελετουργική σπουδαιότητα.
- 6) Στις πρώτες κρήνες υπήρχαν δεξαμενές νερού, οι οποίες καταργήθηκαν στα μέσα του 19^{ου} αι. όταν πλέον το σύστημα ύδρευσης λειτουργούσε ικανοποιητικά και δεν υπήρχε λόγος αποθήκευσης.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΡΗΝΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Αυτή η κρήνη βρίσκεται στο τζαμί του χωριού Εύλαλο. Είναι αρκετά παλιά και πιθανόν βρίσκεται εκεί από την εποχή που χτίστηκε το συγκεκριμένο τέμενος. Μέχρι και σήμερα η βρύση είναι σε αρκετά καλή κατάσταση και χρησιμοποιείται από τους κατοίκους του χωριού. Δίπλα της υπάρχει μια τουλούμπα η οποία είναι μεταγενέστερη και χρησιμοποιείται και αυτή. Η κρήνη δεν έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, είναι απλή, χτισμένη από πέτρα, τσιμέντο και σίδερο. Το γύρω έδαφός της είναι χωματώδες. Γύρω από την κρήνη υπάρχουν το τζαμί και το κοιμητήριο των Μουσουλμάνων.

Η εικονιζόμενη κρήνη βρίσκεται στην εκκλησία του Ευλάλου.

Περιγραφή κρήνης :

Ύψος : 70 εκ.

Πλάτος: 50 εκ.

Κρουνοί: ένας

Η κρήνη είναι καινούρια. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της είναι τα δύο ομοιώματα με κεφάλια στις δύο επάνω γωνίες και το αστέρι της Μακεδονίας στο κέντρο της. Είναι χτισμένη από γύψο, μάρμαρο και κεραμίδι. Το γύρω έδαφός της αποτελείται από μάρμαρο και γρασίδι. Γύρω από την κρήνη δεν υπάρχουν κατοικίες αλλά μόνο η εκκλησία. Την κρήνη την χρησιμοποιούν όσοι επισκέπτονται την εκκλησία και οι περαστικοί.

θαλασσί.

Αυτή η κρήνη βρίσκεται στους άνω Τοξότες στο βουνό.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΡΗΝΗΣ:

Ύψος: 2μ

Πλάτος: 31εκ

Μήκος: 1,40μ

Κρουνοί: 1

Άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: Αυτή η κρήνη είναι πολύ παλιά και με πόσιμο νερό. Τη χρησιμοποιούσαν και για το πότισμα των ζώων. Είναι καλοδιατηρημένη, είναι σε σκιερό μέρος και απομονωμένη από τις κατοικίες. Η γούρνα της είναι γεμάτη νερό και ο κρουνός της είναι μόνο 11 εκ. ενώ έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε κρουνούς που είναι 17 εκ. Είναι χτισμένη από τσιμέντο και ασβέστη. Το γύρω έδαφος είναι μαλακό χώμα. Βρίσκεται σε καλή κατάσταση γιατί είναι μακριά από το χωριό. Δεν έχει σχέδια, μόνο εσοχές, αλλά ούτε και άλλα χρώματα, μόνο το παλιό ξεθωριασμένο

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αδάμ-Βελένη Πολυξένη, «Οι κρήνες στην Αρχαιότητα», εφημ. Καθημερινή, 14/04/2002.
2. Αικατερινίδης Γεώργιος, «Από μια βρύση πίνουν όλοι», εφημ. Καθημερινή, 14/04/2002.
3. Αικατερινίδης Γεώργιος, Χρήση και σημασία του αμίλητου νερού εις τον βίον του λαού, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1963
4. Μαμαλούκος Σταύριος, «Φιάλες αγιασμού», εφημ. Καθημερινή, 14/04/2002.
5. Παλιούρας Δημήτρης, «Στή βρύση στήν κρυόβρυση», εφημ. Καθημερινή, 14/04/2002.
6. Στεφανίδου Αιμιλία, «Οθωμανικές Κρήνες της Θεσσαλονίκης», εφημ. Καθημερινή, 14/04/2002.
7. Ειδικό διαχειριστικό σχέδιο «Περιοχή Στενά Νέστου», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική διεύθυνση XI, ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού
8. Οικολογία, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπ/σης ΑΠΘ
9. Οι Υγροβιότοποι, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπ/σης ΑΠΘ